

Nr 197.

Godkänd av första kammaren den 6 maj 1941.

Godkänd av andra kammaren den 6 maj 1941.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till centrala verkstadsskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(Statsutskottets utlåtande nr 83.)

Till Konungen.

I propositionen nr 71 har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 14 februari 1941, föreslagit riksdagen besluta, att till verkstadsskola, som upprättas av landsting eller förening av dylika eller av landsting i förening med stad, vilken icke deltagar i landsting, samt av Kungl. Maj:t erkännes som central verkstadsskola, må utgå statsbidrag enligt grunder, som Kungl. Maj:t äger fastställa i huvudsaklig överensstämmelse med vad av chefen för ecklesiastikdepartementet i omförmälda statsrådsprotokoll föreslagits.

I samband härmed har riksdagen till behandling förehåft

dels de likalydande motionerna I: 189 och II: 254, vari hemställts, att riksdagen ville i princip besluta a) om inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildningen i enlighet med huvudlinjerna i verkstadsskoleutredningens förslag, b) att elevstipendierna vid de centrala verkstadsskolorna skola utgå med 60 kronor i tredje, 40 kronor i andra samt 20 kronor i första behovsgraden, vilket sistnämnda beslut bör träda i kraft på enahanda sätt och vid samma tidpunkt som 1939 års riksdags beslut angående stipendier till elever inom den lägre lantbruksundervisningen, c) att verkstadsskolorna skola stå öppna för kvinnlig ungdom;

dels motionen II: 247, vari hemställts, att riksdagen ville i princip besluta att elevstipendierna vid de centrala verkstadsskolorna skola utgå med 60 kronor i tredje, 40 kronor i andra samt 20 kronor i första behovsgraden; samt att detta beslut träder i kraft på enahanda sätt och vid samma tidpunkt som 1939 års riksdags beslut angående stipendier till elever inom den lägre lantbruksundervisningen;

dels motionen II: 250, vari hemställts, att riksdagen vid sitt ställningstagande till föreliggande förslag till grunder för statsbidrags utgående till verkstadsskola må uttala, att när särskilda skäl kunna åberopas härför verkstadsskola för arbetslös ungdom, som icke omedelbart eller lämpligen kan omvandlas till central verkstadsskola, tills vidare må bibehållas som lokal verkstadsskola med statsbidrag enligt de förmånligare grunder, som för närvarande gälla för verkstadsskola för arbetslös ungdom;

dels ock motionen II: 251, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att elevstipendierna vid de centrala verkstadsskolorna skola vid första årskursen utgå med 60 kronor i tredje, 40 kronor i andra och 20 kronor i första behovsgraden, vilka belopp vid tvåårig eller längre kurs efter första läsåret höjas med 5 kronor per månad, samt att detta beslut omedelbart skall träda i kraft.

I. Centrala verkstadsskolor.

1. Inledning.

I likhet med verkstadsskoleutredningen och departementschefen håller riksdagen före, att centrala verkstadsskolor för yrkesutbildning för hantverk och industri synas kunna inrättas, innan den översyn av yrkesskolväsendet i dess helhet, som utredningen ansett önskvärd, blivit verkställd. Behovet av ökade möjligheter till yrkesutbildning torde nämligen vara så stort att, även om i framtiden i större eller mindre utsträckning riktlinjerna för denna utbildning skulle omläggas, tillräckligt utrymme förefinnes jämväl för dylika verkstadsskolor. Departementschefen har i förenämnda statsrådsprotokoll framhållit, att han kommit till den slutsatsen, att den nuvarande verkstadsskoleorganisationen i landet borde utbyggas med centrala verkstadsskolor, ehuru denna utbyggnad borde ske med tillbörlig försiktighet och med iakttagande av att näringslivets egna resurser till yrkesutbildning i första hand tillvaratagas. Riksdagen delar den av departementschefen sålunda uttalade uppfattningen. Vad beträffar organisationen av utbildningsanstalterna på nu ifrågavarande område torde det vara av största vikt, att densamma får en smidig och elastisk utformning, så att anpassning i största möjliga utsträckning kan äga rum efter olika behov för

olika delar av landet och för landet i dess helhet. Inträdande växlingar i konjunkturerna måste vidare påverka yrkesutbildningens inriktning och avvägning och ställa avsevärda krav på organisationens anpassningsförmåga. Då yrkesutbildningsåtgärderna dessutom hava en betydelsefull uppgift att fylla såsom medel mot bekämpande av ungdomsarbetslöshet, synes det riksdagen synnerligen angeläget, att yrkesundervisningens centrala ledning har möjlighet till nära kontakt med näringslivets och arbetsmarknadens olika intressen. Detta har också av departementschefen understrukits. Den omorganisation av den centrala statliga ämbetsmyndigheten på yrkesundervisningens område — för närvarande skolöverstyrelsen — som de sakkunniga förordat i syfte att härigenom erhålla en helt fristående överstyrelse för yrkesutbildningen, har departementschefen visserligen funnit önskvärd, men ansett förslag likväl icke nu kunna framläggas i sådan riktning. I motionerna I: 189 och II: 254 har, så vitt här är i fråga, däremot påyrkats upprättande redan nu av ett dylikt organ. Riksdagen finner sig icke beredd att för närvarande bifalla motionärernas förslag. Riksdagen anser dock, att utvecklingen på yrkesundervisningens område — särskilt sedan anordningen med centrala verkstadsskolor kommit i gång och möjligheter förefinnas att överblicka dess blivande omfattning — kommer att nödvändiggöra att ett fristående centralt organ inrättas för ledningen av yrkesutbildningen. Ett dylikt organ måste tvivelsutan få bättre förutsättningar att tillvarataga dessa speciella intressen än vad som kan bliva möjligt för skolöverstyrelsen vid fortsatt utvidgning av yrkesskoleväsendet. Därest en särskild överstyrelse för yrkesutbildning befinnes böra upprättas, synes det böra övervägas, om icke under denna styrelse borde i rationaliseringssyfte sammanföras huvuddelen av de uppgifter på yrkesundervisningens område, som nu ankomma på olika statliga organ.

2. Behovet av utökad yrkesutbildning.

Vad departementschefen anfört med avseende å behovet av utökad yrkesutbildning, har riksdagen funnit bärande, varför riksdagen ansluter sig till den uppfattning, som i departementschefens ifrågavarande uttalande kommit till uttryck. I motionerna I: 189 och II: 254 har yrkats, att verkstadsskolorna principiellt böra stå öppna för kvinnlig ungdom. Departementschefen har uppmärksammat frågan om den kvinnliga ungdomens yrkesutbildning och instämt i verkstadsskoleutredningens uttalande att, därest det skulle befinnas lämpligt att för kvinnlig ungdom inrätta särskilda centrala verkstadsskolor eller särskilda yrkesavdelningar vid dylika, enahanda principer kunde tillämpas, som av verkstadsskoleutredningen föreslagits beträffande utbildning av manlig ungdom för hantverks- och industriyrkena. Med hänsyn härtill utgår riksdagen ifrån att Kungl. Maj:t har sin uppmärk-

samhet riktad på detta spörsmål och kommer att i sinom tid närmare överväga, vilka åtgärder som på ifrågavarande område kunna finnas erforderliga. Hinder torde enligt riksdagens uppfattning i princip icke böra möta att, där så befinnes lämpligt och plats finnes tillgänglig, även kvinnlig ungdom må kunna emottagas i sådana verkstadsskolor eller avdelningar av desamma, vilka äro anordnade för utbildning av manlig ungdom.

3. Verkstadsskoleväsendets yttre organisation.

I likhet med verkstadsskoleutredningen och departementschefen anser riksdagen, att centrala verkstadsskolor och mera lokalt betonade dylika skolor böra för att tjäna sina särskilda ändamål finnas jämsides med varandra samt att de utan större olägenheter kunna av staten understödjas efter olika grunder. Det torde, såsom departementschefen framhållit, böra efter förhållandena i varje särskilt fall prövas, om en central verkstadsskola kan och bör förläggas med avdelningar på flera orter inom rekryteringsområdet. En sålunda uppdelad verkstadsskola bör emellertid i lika mån tillgodose ungdomen i alla kommuner i rekryteringsområdet. Angelägenheten av att centrala verkstadsskolor inrättas med tillbörlig varsamhet vill riksdagen liksom departementschefen starkt understryka.

Beträffande huvudmannaskapet för de centrala verkstadsskolorna anser riksdagen, att övervägande skäl blivit anförda för att detsamma i regel anförtros åt landstingen.

Skulle emellertid inom ett landstingsområde sådana förhållanden föreligga, att landstinget icke vill påtaga sig uppgiften att driva en central verkstadsskola i sin regi, medan däremot en primärkommun inom samma område har ett permanent behov av en dylik skola och förklarar sig beredd att med de skyldigheter och rättigheter, som skulle tillkomma landstinget som huvudman, i dess ställe påtaga sig huvudmannaskapet, synas hinder icke böra möta för Kungl. Maj:t att låta primärkommunen inträda som huvudman, dock under förutsättning att den ifrågasatta skolan fyller enahanda uppgifter som en central verkstadsskola inom landstingsområdet. Inom ett och samma landstingsområde synes man tills vidare böra räkna med att endast en dylik skola med primärkommun såsom huvudman bör ifrågakomma.

Riksdagen vill vidare framhålla betydelsen av att i sådana fall, där inom ett landstingsområde kommer att förefinnas en central verkstadsskola med en kapacitet, som lämpligen kan utnyttjas även av ett angränsande landstingsområde, erforderligt samarbete mellan vederbörande landsting kommer till stånd. På av departementschefen anförda skäl — därvid riksdagen särskilt beaktat de av departementschefen åberopade statsfinansiella synpunkterna — bifaller riksdagen departementschefens förslag att städer,

som icke deltaga i landsting, icke i anslagshänseende skola betraktas såsom huvudmän för centrala verkstadsskolor. Riksdagen ansluter sig liksom departementschefen till vad verkstadsskoleutredningen uttalat i fråga om statsbidrag till central verkstadsskola, om vilken landsting och primärkommun förenat sig.

Vad angår antalet centrala verkstadsskolor delar riksdagen departementschefens i anslutning till verkstadsskoleutredningens förslag angivna uppfattning att man tills vidare bör räkna med att högst en central verkstadsskola inrättas inom varje landstingsområde, varvid frågan om inrättande av en central verkstadsskola för Gotland synes få bero på övertvägande enligt samma grunder, som böra tillämpas vid bedömning av behovet av verkstadsskolor i andra län.

4. Vissa frågor rörande den enskilda centrala verkstadsskolans organisation och drift.

Vad departementschefen i förevarande avseenden anført och föreslagit har icke givit riksdagen anledning till erinran eller uttalande.

5. Lärarpersonalen vid de centrala verkstadsskolorna.

Emot departementschefens förslag i fråga om lönesättningen för lärarpersonalen vid de centrala verkstadsskolorna har riksdagen intet att erinra. Beträffande kompetensfordringar för lärare och lärarnas undervisningsskyldighet godkänner riksdagen departementschefens i nämnda avseenden gjorda uttalanden. I likhet med departementschefen anser riksdagen vidare, att möjlighet bör förefinnas till reglering av ifrågavarande lärartjänster i statens pensionsanstalt. Staten synes jämväl på sätt departementschefen föreslagit böra bidra till ålderstillägg åt lärarna.

Vad departementschefen i förevarande sammanhang i övrigt anført och föreslagit har icke givit riksdagen anledning till erinran eller uttalande.

6. Kostnaderna för en central verkstadsskolas upprättande och drift samt statsbidrag därtill.

De framlagda, approximativt uppskattade genomsnittskostnaderna för en central verkstadsskola och de angivna grunderna för statsbidrag hava icke givit riksdagen anledning till erinran. Riksdagen vill dock framhålla angelägenheten av att tillbörlig sparsamhet och försiktighet iakttages vid sko-

lornas planläggande i syfte att i största möjliga mån hålla kostnaderna nere. De kontrollmöjligheter, som beträffande de centrala verkstadsskolorna enligt departementschefens förslag skulle ligga i den statliga ledningens hand, synas böra utnyttjas icke minst för tillvaratagande av de av det allmänna i dessa skolor nedlagda betydande ekonomiska intressena.

7. Vissa frågor i samband med inrättandet av en central verkstadsskola.

I likhet med departementschefen anser riksdagen, att den slutliga prövningen av frågan om en central verkstadsskolas inrättande bör ankomma på Kungl. Maj:t. Riksdagen godkänner jämväl vad departementschefen anfört i fråga om anslagstilldelningen och statsbidrag till bestridande av kostnader, som huvudmannen nedlagt på byggnader och dylikt före skolans erkännande som central verkstadsskola.

8. Elevstipendier m. m.

Vad elevstipendierna beträffar anser riksdagen det principiellt riktigt, att samma grunder här komma i tillämpning som de, vilka gälla med avseende å stipendiebeloppen vid lantmanna- och lanthushållsskolor. Dessa belopp fastställdes av 1939 års lagtima riksdag för de tre särskilda behovsgraderna till respektive 60, 40 och 20 kronor. Emellertid har 1940 års lagtima riksdag beslutit, att med genomförandet av 1939 års nämnda riksdagsbeslut tills vidare skulle anstå. Med hänsyn härtill bifaller riksdagen departementschefens förslag, att stipendier åt elever vid blivande centrala verkstadsskolor tills vidare må utgå enligt samma grunder som vid övriga yrkesundervisningsanstalter. Riksdagen förutsätter dock, att vid den tidpunkt, då det statsfinansiella läget medgiver att 1939 års riksdagsbeslut sättes i kraft, stipendierna vid de centrala verkstadsskolorna samtidigt bringas i nivå med stipendierna vid lantmanna- och lanthushållsskolor. I samband därmed bör enligt riksdagens mening även till prövning upptagas frågan om förhöjt stipendium till elev i andra och högre årskurs. Skulle emellertid dessförinnan läget på arbetsmarknaden bliva sådant, att vid stipendiefrågans bedömande arbetslöshetssynpunkter anses böra tillmätas avgörande betydelse, torde, såsom departementschefen förutsatt, spørsmålet om stipendiebeloppens avvägning vid de centrala verkstadsskolorna böra upptagas till särskild omprövning.

Emot vad departementschefen i förevarande sammanhang i övrigt anfört och föreslagit har riksdagen icke funnit något att erinra.

II. Yrkesutbildningen under arbetslöshetstider.

1. Omorganisation av de nuvarande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom till centrala verkstadsskolor.

Riksdagen anser sig böra godtaga vad departementschefen anført i fråga om arbetslöshetsskolas godkännande såsom central verkstadsskola. Vad arbetslöshetsskolorna beträffar har departementschefen i övrigt ansett, att slutlig ställning till deras framtida organisation bör tagas först sedan vederbörande landsting och primärkommuner beretts tillfälle yttra sig. Departementschefen har vidare ansett övervägande skäl tala för att för närvarande sådan arbetslöshetsskola, som icke avses bliva omorganiserad till central verkstadsskola, likväl tills vidare icke nedlägges. Med hänsyn till det ovissa läget på arbetsmarknaden synes detta även riksdagen välbetänkt. I likhet med departementschefen finner riksdagen det kunna ifrågasättas, att de för central verkstadsskola angivna statsbidragsgrunderna böra göras tillämpliga även på sådan verkstadsskola för arbetslös ungdom, som icke organiseras som central verkstadsskola. Till denna fråga torde Kungl. Maj:t framdeles böra taga ställning och därvid jämväl äga pröva det i motionen II: 250 berörda spörsmålet.

Departementschefen har framhållit, att anslag till centrala verkstadsskolor icke erfordras för budgetåret 1941/42. Upprättande av centrala verkstadsskolor antingen genom omorganisation av vissa arbetslöshetsskolor eller genom anordnande av helt nya verkstadsskolor kan påräknas tidigast från och med den 1 juli 1942. För budgetåret 1942/43 torde man alltså hava att räkna med utgifter för ifrågavarande ändamål.

2. Det framtida ordnandet av yrkesutbildningen under arbetslöshetstider.

Riksdagen har här icke funnit anledning till annat uttalande, än att riksdagen i likhet med departementschefen anser, att som särskilt villkor för statsbidrag till centrala verkstadsskolor bör stadgas, att huvudmannen ställer sig till efterrättelse de föreskrifter Kungl. Maj:t kan finna skäl meddela, exempelvis i fråga om mottagande av elever från andra landstingsområden.

Under åberopande av vad riksdagen i det föregående anført får riksdagen anmäla, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslog beslutat, att till verkstadsskola, som upprättas av landsting eller förening

av dylika eller av landsting i förening med stad, vilken icke deltagar i landsting, eller av primärkommun inom landstingsområde samt av Kungl. Maj:t erkännes som central verkstadsskola, må utgå statsbidrag enligt grunder, som Kungl. Maj:t äger fastställa i huvudsaklig överensstämmelse med vad av föredragande departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 14 februari 1941 föreslagits.

Stockholm den 6 maj 1941.

Med undersåtlig vördnad.
